

LOVING

GEOPOLITICS

Een progressief geopolitiek halfjaarlijks e-magazine voor gewone mensen.

December 2021

Actueel

- **Turkije-ruzie** binnen de **Adviesraad Internationale Vraagstukken**. Een klus voor de nieuwe voorzitter **Bert Koenders**. p. 3
- **Nieuw Coalitieakkoord** van VVD, D66, CDA en CU ziet een ambitieuze Nederlandse **voortrekkersrol in Europa**. Hoe concreet is dit? p. 16
- **HKU studenten** organiseren een **WereldStudentenJury** over de betrokkenheid van kunststudenten bij geopolitieke vraagstukken p. 18

Burgers, boeren, buitenlui

2022: een nieuw jaar!

Wij geven jullie graag wat frisse denkkraft mee.

Welkom lezer van deze proefeditie van het halfjaarlijks e-Magazine

Loving Geopolitics.

Zelf voelen we ons betrokken bij de wereld maar ook soms mismoedig om onze stem te laten klinken in het geweld van gebeurtenissen en meningen.

En dan bedoelen we niet alleen de coronacrisis die de wereld in de ban heeft.

Toch laten we onze stem doorklinken in dit e-Magazine **Loving Geopolitics**.

Met een tiental mensen hebben we eraan geschreven.

Met in totaal zo'n veertig mensen hebben we hieraan voorafgaand inspirerende events gehouden:

de e-kettingbrief, een WereldBurgerJury in de vorm van een Theatraal Tribunaal, een dialoogsessie. We rijgen zo een ketting van experimenten en bijeenkomsten. En verhalen hierover ook in dit magazine.

Met een speciale stem voor de jonge generatie: **Loving Geopolitics Young**.

Wil je met ons meedoen? Graag! Dat kan op veel manieren:

Mee-schrijven, mee-organiseren, mee-vormgeven, mee-redigeren, mee-spelen.

Ons uitnodigen om experimenten – bijvoorbeeld een Theatraal Tribunaal - in jouw organisatie of context te komen doen. En we nemen ook graag aan jouw experimenten deel. We willen als gewone burger vanuit een *amor mundi* op creatieve wijze meer greep krijgen op de grote vragen om ons heen.

De kernredactie van dit proefnummer

Giep Hagoort (initiatiefnemer)

Hanke Drop

Nelly van der Geest

Contact: lovinggeopolitics@asom.org

PS En natuurlijk is een donatie om de eerste jaargang van twee edities mogelijk te maken ook zeer welkom.

-----Cover en opmaak pagina's **Loving Geopolitics Young**: Jeroen Rademaker

Hoe houdbaar is het frame van een nieuwe Koude Oorlog?

Het alternatief: wereldwijd burgers betrekken bij geopolitieke vraagstukken

Giep Hagoort

foto Joke van den Berg

Een diplomatieke boycot van de Chinese Olympische Winterspelen door westerse landen. 'Democratietop' van VS president Biden zonder Moskou en Beijing. Een wapendeal van de Russische president Poetin met de Indiase premier Modi, ooit een hechte vriend van de VS. Oppositie bij verkiezingen in Hongkong monddood gemaakt. Geen vaccins voor Afrika.

Russische en NAVO-dreiging in Oost-Europa, Russische invasie in Oekraïne? En zo voort en zo verder.

>>>

Loving Geopolitics p. 2

Create mountains to protect us

Give us the river waters to sail upon

Cultivate the outstretched plain

May my ship discover a land unknown

Keep the gold deep in our earth

Teach me to trust the people over these mountains

And to share the gold with them

Stimulate me to love the infinite universe

Here from my own dwelling place

Hear my music and look at my imaginary drawings

Gain knowledge about the world together

*Unknown geopolitician
June 2021*

Verder in dit nummer

6 Theatraal 'Tribunaal'

Nelly van der Geest

9 Een regeneratieve wereldorde

John Huige

12 Handelen en amor mundi

Hannah Arendt nog immer actueel

Inter-view

14 Ferko Öry: Je hebt altijd een keuze

Hoe vormgeven aan amor mundi

Columns

4 Waar heen? Ralph Dahrendorf

Jo van Saase

11 Geopolitiek is inherent

nationalistisch

Jan-Willem van den Braak

Varia

6 Een Wereldburgerjury in de eigen organisatie?

7 Old boys network

of macht van onderop?

7 Wat vooraf ging

14 Potentiële lezers spreken zich uit

16 Agenda

Boekrecensies

8 The Every – Het Alles, Dave Eggers

Jacqueline de Jongh - Moolenaar

13 De slag om Europa, Rob de Wijk

Karel Janssen

17 Loving Geopolitics Young

Julia, Lars en Jeroen

Voor de gewone burger ligt het wellicht voor de hand de zelfbenoemde woordvoerders van het Nederlandse 'Geopolitiek Advies Complex' gelijk te geven: hier is een nieuwe Koude Oorlog gaande. Volgens deze geopolitieke oorlogscorrespondenten zijn de EU en vooral Nederland naïef en vinden zij geen aansluiting met de nieuwe realiteit. Vandaar: hogere defensiebudgetten; de EU moet (militaire) kracht tonen om de slag om de wereldorde te weerstaan, we hebben behoefte aan een nieuwe Luns (De Wijk, 2021); de Europese landen moeten de VS weer innig omarmen als nucleair wapenschild; Rusland moet dwarsgezet worden om expansiedriften te beteugelen (Smeets, columns in NRC) en China moet gestopt worden in zijn agressieve verovering van de wereld (Schulte Nordholt, 2021).

Geopolitiek In beschouwingen over internationale vraagstukken duikt steeds vaker het al langer bestaande begrip geopolitiek op. De Belgische onderzoeker David Crikemans (2007) heeft in zijn onderzoek 87 definities gevonden en deze weer onderverdeeld in 13 verschillende categorieën. Zelf kiest hij voor de volgende omschrijving:

Geopolitiek is het wetenschappelijke studieveld behorende tot zowel de Politieke Geografie als de Internationale Betrekkingen, die de wisselwerking wil onderzoeken tussen de politiek handelende mens en zijn omgevende territorialiteit (in haar drie dimensies; fysisch-geografisch, menselijk-geografisch en ruimtelijk).

In mijn eigen studies hanteer ik de volgende, praktijkgerichte aanduiding: *idee- en machtsvorming vanuit geografische posities en belangen*. Nieuw in deze benadering is de uitdrukkelijk vermelding van het element 'ideevorming' terwijl 'machtsvorming' zelf direct gerelateerd is aan het woord 'politiek'. GH

De oude Koude Oorlog

Na het einde van WOII in 1945 stonden in de 'eerste' Koude Oorlog twee ideologische kampen tegenover elkaar. Het Westen (kernland: de VS) met als label democratie en vrije marktwerking en de Sovjet Unie (kernland: Rusland) gedreven door communisme en een planeconomie. Elk bondgenootschap had ook een eigen militair regime. Het Warsaw Pact van de Sovjets en de NAVO in het Westen. Beide kanten bewapenden zich met kernwapens. Het leidend beginsel was MAD, een afkorting van Mutual Assured Destruction. Wel kernwapens in competitief verband ontwikkelen maar niet gebruiken omdat een totale vernietiging zou volgen. 'Koud' wil zeggen dat er geen directe oorlogskonflikten tussen de grootmachten zelf zouden uitbreken. Dergelijke conflicten ontstonden wel in elkaars invloedssferen, bijvoorbeeld de Amerikaanse interventies in Korea en Vietnam, de Cuba crisis, het neerslaan van de Hongaarse opstand door het Warsaw Pact in 1956 en de steun van de VS aan de coup van militairen tegen de democratisch gekozen, socialistische president Allende in Chili in 1973. Ook hielden Rusland en de VS jarenlang op geheel eigen manieren het land Afghanistan onder schot. Rusland via steun aan het communistische regime en de VS door wapenleveranties aan verschillende rebellengroepen. De val van de Berlijnse muur in 1989, gevolgd door het uiteenvallen van de Sovjet Unie in 1991, betekende het einde van deze Koude Oorlog. Binnen het kamp van de westerse mogendheden werd gesproken van het 'einde van de geschiedenis': het westers liberalisme heeft het communisme als ideologie én systeem verslagen.

Volgens deze oorlogscorrespondenten zijn de EU en vooral Nederland naïef en vinden zij geen aansluiting met de nieuwe realiteit

In het standaardwerk *De Koude Oorlog* van John Lewis Gaddis (2005) kunnen we kennisnemen van de risico's van zo'n koude oorlog: onzekere toekomst, een zinloze en geldverslindende (nucleaire) bewapening en politieke en sociale onderdrukking. Dat de schrijver concludeert dat democratische waarden (van het Westen) uiteindelijk overwonnen hebben, klinkt in 2005 nog plausibel maar verliest in 2021 met anti-democratische, autoritair-nationalistische leiders als Trump, Bolsonaro, Morawiecki en Orbán zijn glans. >>>

Turkije-ruzie binnen de Adviesraad Internationale Vraagstukken

Nieuwe voorzitter Bert Koenders wacht een klus

In de Volkskrant van 6 november 2021 bericht Arnout Brouwer dat binnen het adviesorgaan AIV ruzie is ontstaan over de deelname aan de adviesopdracht inzake Turkije. De AIV is het belangrijkste adviesorgaan voor de overheid inzake internationale vraagstukken. Het gaat om de betrokkenheid van oud-Turkije ambassadeur Kees van Rij en oud-topdiplomaat Ed Kronenburg, hoofdsteller van het advies. De ruzie betreft interne bezwaren tegen Van Rij omdat deze eerder niet langer in Turkije welkom zou zijn vanwege een diplomatieke crisis met Erdogan. De twee betrokken experts zijn opgestapt. De vertrekkende voorzitter van de adviesraad, Jaap de Hoop Scheffer, ontkent in dezelfde Volkskrant dat het hier gaat om een knieval voor Erdogan. Kronenburg noemt het laten opstappen van Van Rij een 'diskwalificatie' van de AIV zelf, Van Rij noemt het 'een vreemde gang van zaken'.

De voorzitter van de adviesraad Jaap de Hoop Scheffer ontkent dat het gaat om een knieval voor Erdogan

De redactie van *Loving Geopolitics* heeft vragen gesteld aan de AIV om de juiste toedracht te vernemen. Het gaat daarbij om de volgende vragen:

1. Wat is de AIV- reactie op het bericht in de Volkskrant?
2. Zijn de leden K. van Rij en E. Kronenburg definitief vertrokken en wat was het motief?
3. Welke bewaren bestonden precies vanuit de AIV tegen hun inbreng dan wel positie?

Een 'diskwalificatie' en 'een vreemde gang van zaken'

De AIV heeft niet op de vragen willen reageren hetgeen vreemd is voor een publiek gefinancierde instelling. Met dit zwijgen bevestigt de AIV wellicht onbedoeld het sterke vermoeden dat de ruzie nog niet is bijgelegd. De per 1 januari 2022 benoemde

Wij-Zij

Het is evident dat het denken in 'wij-zij verhoudingen' het begrip vergemakkelijkt van wat gaande is in onze verwarrende wereld. Wij: Democratie (vrijheid) versus Zij: Autocratie (onderdrukking).

Het is nog maar de vraag of een 'tweede' Koude Oorlog gebaseerd kan zijn op zo'n tegenstelling in verhoudingen en posities. De situaties zijn zeer complex. In economische opzicht heeft China de VS ingehaald als grootste economie op aarde. In militair opzicht blijven de VS nog wel de machtigste, maar kleinere nucleaire staten (Israël, Pakistan, Noord-Korea) kunnen inmiddels het wankel evenwicht verstoren. Rusland laat zich graag gelden als een zogenaamd neutraal land maar staat economisch en politiek aan de kant van China en beschikt over een cohort topcybercriminelen. Ook in technologisch en zeker in cultureel opzicht ligt het Westen nog voorop maar China is bezig met een razendsnelle inhaalrace op basis van een eigen kenniseconomie. Het is waarschijnlijk dat bij het ontstaan van een nieuwe Koude Oorlog een warme oorlog tussen China en India over hun grensconflict het hele continent Azië zal verlammen. Ook een vredesoplossing in het Midden-Oosten zal in 'wij-zij verhoudingen' achter de horizon verdwijnen met een steeds agressiever Israël, een verarmd en verloren Palestina achterlatend. En dan de strijd tegen klimaatontwrichting. Het thema van deze eeuw. Gaan we de weg op van een nieuwe Koude Oorlog dan zijn eenzijdige belangen op militair, economisch, technologisch en ruimtelijk gebied van de machtsblokken regel en die maken het aangaan van wereldwijde afspraken haast onmogelijk. De nieuwe generaties hebben het nakijken. Protestjongeren hebben dit als geen ander door. Anders gezegd: de houdbaarheid van het frame Nieuwe Koude Oorlog is aan het verlopen.

'Fouten'

De VS, China en Rusland maken het, oppervlakkig gezien, de oorlogswoordvoerders niet moeilijk in het doorgronden van het vermeende geopolitieke oorlogsspel. Op het lijstje 'fouten' van China staan onder meer de slechte behandeling van minderheden (Oeigoeren, Tibetanen), een mogelijke invasie van Taiwan, een eenpartijstelsel, de wording van een surveillancestaat en het toe-eigenen van Afrikaanse grondstoffen. Ruslands 'fouten' zijn de annexatie van delen van Georgië en Oekraïne en de dreiging van een invasie in dat tweede land, het ondermijnen van vrije verkiezingen, steun geven aan wereldwijde cybercrime en het opsluiten van de oppositie.

De nieuwe generaties hebben het nakijken Protestjongeren hebben dit als geen ander door

De coronacrisis heeft in wezen geen verandering gebracht in dit denken, zij het dat wel het verwijt gemaakt is dat vaccins en beschermingsmaterialen zijn ingezet om geopolitiek voordeel te halen.

En wat zijn de 'fouten' van het Westen in de ogen van de ander? Bovenaan het lijstje staat de arrogantie van het westerse blok dat zich superieur acht in bestuursvormen, wetenschap & technologie en handel. Het Westen schijnt zich dan maar niet te beseffen dat met name de VS als wereldmacht op hun retour zijn. De gedachte: economisch is China al nummer 1 en door grote investeringen nadert het ook de top op militair, technologisch en ruimtelijk gebied. Ook 'fout' was het openstellen van het lidmaatschap van Navo en EU voor de voormalige Oostbloklanden hetgeen door Rusland als provocatie werd ervaren. En wat te denken van de discriminatie van Afro-Amerikaanse en Aziatische medeburgers in de VS?

Gaan we door met dit 'wij-zij denken' waarbij de drie over en weer roepen dat de ander de wereldorde bedreigt? Of zetten we moed en denkkracht in om wereldwijd te werken aan welzijn, vrede, een schone aarde en alom sociale gerechtigheid voor iedereen?

Interactieve diplomatie

Welke partij hebben we tot nu toe gemist in bovenstaande beschouwingen?

De gewone burgers! In de huidige frontberichten hebben zij geen rol anders >>>

voorzitter Bert Koenders doet er **p. 4**
goed aan de interne Turkije-ruzie op een open manier aan te pakken. Door heel concreet personen en organisaties uit te nodigen die een bijdrage kunnen leveren aan de adviesopdracht. Deze aanpak kan dan tevens een signaal zijn om de gesloten advieswereld rond de AIV open te breken.

De redactie van **Loving Geopolitics** heeft het Inspraakorgaan Turken in Nederland (IOT) gevraagd of het orgaan betrokken is bij het opstellen van het advies inzake Turkije. Het antwoord is: nee. Op de vraag of het orgaan de heren K. van Rij en E. Kronenburg experts achten in deze, antwoordt het orgaan per email: *'Het IOT komt op voor de belangen van de Turkse gemeenschap in Nederland en bemoeit zich als zodanig slechts bij uitzondering met de politiek in Turkije. Wij kunnen daarom de expertise van de heren K. van Rij en E. Kronenburg niet beoordelen.'* (GH)

Column

Waar heen?

Ralph Dahrendorf

Jo van Saase

In iedere samenleving bestaan spanningen en conflicten. Voor sommige theoretici vormden die conflicten het aanknopingspunt om een theorie te ontwikkelen om de dynamiek in de samenleving te onderzoeken en duiden. De bekendste vertegenwoordiger van de conflicttheorieën is ongetwijfeld Karl Marx. Marx zag de ongelijke verdeling van welvaart als de belangrijkste motor voor groeiende conflicten tussen de klassen: kapitalisten en arbeidersklasse. De uitkomst kon niet anders zijn dan een revolutie waarbij de onderliggende klasse de macht zou grijpen. Marx ging daarbij niet over één nacht ijs: op basis van de wetenschappelijke methode van het historisch materialisme (these, antithese, synthese) analyseerde hij de sociaaleconomische geschiedenis. Aangekomen bij onderzoek naar de uitwassen van de industriële revolutie was zijn conclusie dat een revolutie niet kon uitblijven, nog niet eens zo verrassend.

Een gezaghebbende conflict-theoretische criticaster in de 20^e eeuw van Marx was Ralph Dahrendorf. Filosoof, socioloog, parlements lid in Baden-Wurtemberg en de Bondsdag en o.m. vier jaar lang lid

dan wanneer het zo uitkomt als 'publieke opinie'. Zij hebben echter als eerste groot belang bij een geopolitiek die zich richt op vrede en veiligheid en om niet meegesleurd te worden in een nieuwe, gemakzuchtige Koude Oorlogsretoriek. Om met succes de gewone burgers bij een vredelievende geopolitiek te betrekken zal afgerekend moeten worden met het verwijt 'naïef' te zijn en geen oog te hebben voor de bedreigingen die op Nederland en Europa afkomen. Om te goed van vertrouwen in de ander te zijn.

Ken Blanchard telt vier elementen van vertrouwen: competentie, geloofwaardigheid, betrokkenheid en betrouwbaarheid. In deze zin is vertrouwen een werkwoord en een leerproces dat gekend wordt door 'woorden' én 'daden', ook op het gebied van de geopolitiek.

Oog hebben voor de ander: wat is de reden van zijn handelingen, kan ik dat begrijpen, wat kunnen we doen om internationaal gelijkwaardige posities te realiseren om samen verder te kunnen gaan en te werken aan de klimaatverandering? Werken aan vertrouwen betekent ook met elkaar ethische grenzen aangeven wat aanvaardbaar is en wat niet.

Juist op dit geopolitiek niveau kunnen gewone burgers op het vlak van ideevorming een belangrijke rol vervullen. En zij hebben daartoe ook de nodige praktijkmethoden ter beschikking om de grote kloof tussen de abstracties van een geopolitiek en de eigen leefwereld te overbruggen. Ik noem er vier.

Wereldburgerjury's

Deze jury's van burgers verkennen op basis van meerstemmigheid geopolitieke thema's en komen tot richtinggevende uitspraken. Deze jury's kunnen nationaal en internationaal gevormd worden, bijvoorbeeld door internationale instellingen, bedrijven en ngo's. Een recent voorbeeld is het 'Oeigoerentribunaal' dat in december dit jaar in Londen gehouden is. (Zie voor een nadere verdieping van deze methode het artikel van Nelly van der Geest in dit nummer.)

Dialogen

In mijn proefschrift (1989) heb ik kernpunten van een dialoog aangegeven: alle argumenten die ingebracht worden zijn gerechtvaardigd; de ander ondersteunen om zijn inbreng te verduidelijken; een actieve houding aannemen; met elkaar werken naar resultaat en implementatie. In geopolitiek opzicht betekent dit afzien van de traditionele diplomatie met als één van de kernpunten het dreigen met sancties. Burgers kunnen actief zijn bij het aanleveren van ideeën, feedback geven en in de eigen omgeving zorgen voor betrokkenheid. Concreet zou Nederland binnen EU-breed kunnen pleiten voor het creatief aangaan van geopolitieke dialogen (in plaats van het louter afleggen van verklaringen en afkeuringen).

Burgerberaden

De Nederlandse regering zou op basis van loting een aantal willekeurig samengestelde burgerberaden kunnen ondersteunen dat geopolitieke speerpunten onderzoekt en een aanpak vaststelt. Burgerberaden zijn geen adviesorganen, maar ze verlangen dat de uitkomsten onderdeel worden van beleid, in woord én daad. Bijvoorbeeld over migratiestromen en vaccins aan armere landen.

Burgers kunnen op creatieve wijze actief zijn bij het aanleveren van ideeën, feedback geven en in de eigen omgeving zorgen voor betrokkenheid

Verzoeningscommissies

Misschien niet direct voor de hand liggend maar deze commissies zijn essentieel voor geopolitieke conflicten met een gewelddadige kant. Gewone burgers kunnen optreden als getuigen en als leken deelnemen aan het commissiewerk. Model kan de Waarheids- en Verzoeningscommissie zijn zoals deze in Zuid-Afrika heeft gefunctioneerd na de afschaffing van de apartheid. Van belang is dat de gewone burgers via deze vier methoden ook een brug kunnen slaan naar de diplomatie van het eigen land. Dat burgers, ngo's, VN-vertegenwoordigers en diplomaten de dialoog aangaan hoe ze elkaar kunnen ondersteunen. >>>

van de Europese Commissie in de 1e^e helft van de jaren '70. Gedurende geruime tijd was hij directeur van de London School of Economics.

Hij verwierp de stelling van Marx dat de geschiedenis zich wetmatig ontwikkelt. Het idee van Marx dat de industriële revolutie voortvloeit uit de Franse revolutie vond hij belachelijk. En inderdaad die vaststelling vergt de nodige lenigheid die niet iedereen gegeven is. Eveneens betoogde hij dat Marx te veel eenzijdig de nadruk legde op de economische ongelijkheid en op de onvermijdelijkheid van een revolutie.

Het idee van Marx dat de industriële revolutie voortvloeit uit de Franse revolutie vond Dahrendorf belachelijk

Voor Dahrendorf is de ongelijke toegang tot gezag en macht de bron van vele conflicten. Er zijn dan ook veel meer klassen dan alleen de *haves* en *havenots*: in principe gaat het om ieder onderdeel van de maatschappij waar hiërarchie dominant is.

Om de scherpe randjes van de ongelijkheid af te slijpen zijn in een democratische rechtsstaat allerlei mechanismen beschikbaar: participatie, *rule of law*, maar bijvoorbeeld ook toegankelijke voorzieningen. In 1978 betoogde ik bij de opening van het bureau voor rechtshulp dat toegankelijke rechtshulp kan bijdragen aan gelijke toegang tot rechten en voorzieningen. Zodra die toegang wordt geblokkeerd of gehinderd bestaat het risico van conflicten die zich buiten de daarvoor aangewezen fora zullen worden beslecht. Ik overdreef, er was dan ook weinig applaus.

In 1989 heb ik met tranen in de ogen gekeken naar de val van de muur. Zou dit het keerpunt zijn in de geschiedenis op weg naar een democratischer en vriendelijker wereld? Dahrendorf waarschuwde in zijn college voor het Grisham College dat het ook wel eens heel anders zou kunnen lopen. In de leegte die een instortende dominante ideologie achterlaat komen vaak engerds bovendrijven met simpele en eenvoudige oplossingen die vragen om een daadkrachtige leider. Vaak wordt ook een beroep gedaan op de superioriteit van ras of klasse of andere uitsluitende

(vervolg Koude Oorlog)

En bij deze 'interactieve diplomatie' - als leer- en praktijkschool - zijn geopolitieke experts hard nodig. Wellicht dat er een nieuwe generatie aantreedt die de tekenen des tijds goed aanvoelt en een advisering voorstaat die de kracht van verbeelding en empathie herkent en het frame van een nieuwe Koude Oorlog achter zich laat.

En tenslotte, en in alle bescheidenheid: ik heb lesgegeven in ruim 30 landen, en op alle continenten lezingen en workshops verzorgd, ook digitaal in coronatijd. Nimmer heb ik de studenten en collega's gezien als 'zij'. De diversiteit van kunst en cultuur bracht ons samen. Een wenkend perspectief.

Giep Hagoort is initiator van het geopolitiek magazine Loving Geopolitics, hoogleraar emeritus Kunst en Economie aan de Universiteit Utrecht/HKU, cultureel ondernemer en oprichter van ASOM.

Theatraal 'Tribunaal'

Hoe moet het heten en hoe werkt het?

Nelly van der Geest

Gekaapt!

In 2014 ontwikkelde en beschreef ik de artistieke interventie Theatraal Tribunaal. Een werkvorm waarin je met een publiek een debat voert in de vorm van een fictieve rechtszaak.

In november 2021 is het woord Tribunaal gekaapt door populisten. De Baudet epigoon Pepijn van Houwelingen (FVD) bedreigt zijn collega kamerlid Sjoerd Sjoerdsma (D66) ermee.

Wat een blamage voor 'mijn' geestekind Theatraal Tribunaal. Ik heb haar zo genoemd om die stevige alliteratie. Die twee T's achter elkaar spugen zo lekker. En ik heb haar zo genoemd omdat tribunaal een Nederlands én een internationaal begrip is. In 2015 sloten we met een internationaal team de ELIA conferentie af met een *Theatrical Tribunal*. Tribunaal is bij uitstek een begrip dat op het internationale podium wordt gebruikt. Denk maar aan de Neurenbergtribunalen en de verschillende tribunalen die door het Vredeshof in Den Haag geïnitieerd zijn.

Deze interactie tussen Theater en Rechtbank is veel ouder dan mijn eigen geestelijke dochter. Je zou André Breton van de Dada beweging haar grootvader kunnen noemen want in 1921 organiseerde hij een performance in de vorm van een rechtszaak tegen de schrijver Maurice Barrès. Barrès, onder wiens invloed Breton tot het Dadaïsme was gekomen, werd ervan beschuldigd getransformeerd te zijn van revolutionair denker naar machtspoliticus die zich conformeerde aan nationalisme. Kan een mens daarvoor verantwoordelijk gesteld worden, vroeg Breton zich af. (Performing Justice Avi Feldman <https://www.on-curating.org/issue-26>).

Tribunaal is bij uitstek een begrip dat op het internationale podium wordt gebruikt

Dadaïsme was een beweging die dat wat onderhuids speelt, zichtbaar wilde maken. Dadaïsten werden gevoed door hun afschuw van de verschrikkingen van de eerste wereldoorlog. Breton benaderde 'the courtroom as a place of investigation'. Zo ontstond een nieuwe fase in het Dadaïsme: publieke agitatie. Kunstenaars die zoeken naar interactie tussen kunsten en politiek, gebruiken vaker bestaande systemen om deze zelf en het handelen dat de systemen veroorzaakt te deconstrueren. Zo ook wij, het team van de Wereldburgerjury: wij wilden via een performance onderzoeken hoe de gewone burger zich kan verhouden tot complexe vragen zoals geopolitieke vraagstukken en >>>

ideologieën. Al met al leidt verval **p. 6** van een ideologie ook tot versplintering van de gemeenschap in groepen die opkomen voor alleen de eigen deelbelangen.

Inmiddels loopt het neoliberalisme van de jaren 90 en 10 op zijn laatste benen en zien we waar Dahrendorf voor waarschuwde: versplintering, engerds, haatdragende ideologieën. En ondertussen is op wereldschaal een nieuwe ordening ontstaan. China en Rusland hebben zich definitief bekeerd tot *fullspeed* dictaturen. In de VS woedt een strijd tussen democratische krachten en zij die de zogenaamd eenvoudige oplossing aanhangen vragen een sterke leider.

En wij hier in Europa, de vaandeldragers van de democratische rechtsstaat, wij kijken machteloos toe.

Hoe dan?

Inmiddels loopt het neoliberalisme van de jaren 90 en 10 op zijn laatste benen en zien we waar Dahrendorf voor waarschuwde: versplintering, engerds, haatdragende ideologieën

Een belangrijke notie van Dahrendorf is dat groepen die claimen een simpele totaaloplossing te hebben voor maatschappelijke problemen, er vaak op uit zijn om vanuit een minderheidspositie de meerderheid te onderdrukken. Simpele oplossingen bestaan niet. Perfecte oplossingen ook niet. We moeten uitgaan van complexiteit, of zoals de meester het zelf zei: 'We need to appreciate that our problems are not simple, that our answers are bound to be imperfect, and that our freedom ultimately depends on our appreciating the complexity of the world in which we live.'

Jo van Saase heeft na zijn rechtenstudie o.a. directiefuncties vervuld in de rechtshulpverlening en het organisatieadvieswerk

Een Wereldburgerjury in de eigen organisatie?

Wereldburgerjury's zijn een prima methode om binnen de eigen organisatie geopolitieke kwesties te verkennen en met elkaar hardop na te denken hoe je als gewone burger je

(vervolg *Theatraal 'Tribunaal'*)

onderzoeken hoe wij verantwoordelijkheid kunnen nemen dus recht kunnen vinden.

Omgekeerd is de rechtelijke macht ook zeer geïnteresseerd in de manier waarop theater in staat is 'werkelijkheden' te scheppen. Het gebruik van taal en ritueel waarmee in het theater gespeeld wordt, kan een hof helpen hun oordeel uit te dragen.

Would-be gymnasiasten

'Recht is een kunst die je moet interpreteren' leerde strafpleiter Jacqueline de Jongh - Moolenaar me. Absolute waarheden bestaan niet. Het gaat om de balans tussen gevoel (pathos), argumenten (logos) en geloofwaardigheid (ethos). Die balans wordt in elk tijdsgewricht en door elke gemeenschap opnieuw geïnterpreteerd. In een rechtszaak wordt bepaald wat juist of onjuist is, binnen die gemeenschap.

Binnen de huidige tijd en gemeenschap zijn milieudelicten door Shell (2021) of gebrek aan gezondheidsbescherming door de Nederlandse regering (Urgenda zaak 2019) niet meer acceptabel.

Bij de populistische would-be gymnasiasten zoals Baudet of Van Houwelingen staat het onderzoek van het Tribunaal niet voorop, maar de wraak, zij willen een straf opleggen.

Het zelf-onderzoek en collectief onderzoek van de gemeenschap, waarin de rollen van rechter, aanklager, verdediger, getuigen en jury ieder hun eigen aandeel leveren in het vinden van de balans tussen gevoel, argumenten en geloofwaardigheid, ontbreekt bij hen totaal.

Arm Theatraal Tribunaal, moet ik je herdopen? Of de naam terug claimen? Wie helpt mij mijn geesteskind een nieuwe naam te geven? Hoe moet ze heten? Moeten we overstappen op Trial? Dat was André Bretons naamgeving. Of moet ze toch gewoon Theatraal Tribunaal blijven heten? Kunnen we borgen dat bij het begrip Tribunaal onderzoek prevaleert boven wraak? Voor vandaag, aarzelend en nog niet helemaal overtuigd van de nieuwe naam, noem ik je even 'Theatraal Beraad'.

Hoe werkt een Theatraal Beraad?

Op 28 september 2021 hielden we een Wereldburgerjury in de vorm van een Theatraal Tribunaal, - sorry Beraad - in Chateau Amsterdam. Tussen de zoemende gistingketels van de wijn bracht aanklager Jacqueline de Jongh - Moolenaar een vlammende aanklacht uit. 'Burger, je leeft in een bubbel van hyperconsumptie en angst! Neem je verantwoordelijkheid en trek je de wereld aan' luidde haar aanklacht. Zij legde ons, burgers, vier zaken ten laste: bedrog door het negeren van informatie en verspreiden van misinformatie belust op sensatie; roofofbouw door hyperconsumptie van grondstoffen; vervuiling van de Aarde; en het zichzelf centraal stellen.

Clyde Missier, de verdediger, kwalificeerde deze aanklacht als absurd en middeleeuws. Hij beschreef ons, burgers, als consumenten, die door de gehaaide marketeers van overheid en bedrijfsleven verleid worden tot een leefstijl waaruit niet te ontkomen valt. Wij - onschuldige burgers - gaan gebukt onder de tirannie van overheid en bedrijfsleven, betoogden hij en zijn secondant John Huige.

Of moet de naam toch gewoon Theatraal Tribunaal blijven heten? Kunnen we borgen dat bij het begrip Tribunaal onderzoek prevaleert boven wraak?

Inmiddels waren door loting onder de bezoekers zeven onvrijwillige vrijwilligers aangewezen voor de jury. Onder de leiding van de Weledelgestrenge Vrouwe Hanke Drop, voorzitter van het Tribunaal, ik bedoel Beraad, - vormden zij zich een oordeel over het dilemma dat Clyde en Jacqueline belichaamden: het contrast tussen vrijheid en verantwoordelijkheid van het individu versus de onontkoombare greep van het systeem waarbinnen je leeft. >>>

kan verhouden tot dergelijke

grote vragen.

Het verloop van de Wereldburgerjury is gebaseerd op meerstemmige inbreng van betrokken medewerkers. Vooraf formuleert een voorbereidingsteam de aanklacht en verdeelt het de rollen van aanklager, verdediger, getuigen en het publiek. Een jury wordt bij de opvoering ter plekke gevraagd.

Duur: voorbereiding 1 dagdeel;

Wereldburgerjury (met meer mensen uit de organisatie) 1 dagdeel.

Heeft je organisatie belangstelling?

Wij, de kernredactie, ondersteunen je graag. Neem contact met ons op via lovinggeopolitics@asom.org

Old boys of macht van onderop?

Onderzoek via een theatrale dialoog over macht en verandering.

Wil jij zien hoe een tweegesprek over macht opgebouwd en verdiept wordt? Wil jij onderzoeken hoe jijzelf de macht van het old-boys-netwerk of juist die van de macht van onderop van de jongere generaties kan belichamen?

Organiseer dan deze workshop met je team, organisatie of vrienden.

Denkers /schrijvers Giep Hagoort en Hanke Drop hebben een eerste versie van dit twistgesprek geschreven. Dat twistgesprek vormt de motor om met geïnteresseerden op de spelvloer te onderzoeken hoe personages van vlees en bloed met verschillende vormen van macht omgaan.

Aanleiding

Twee rechters van het Wereldburgertribunaal staan op gespannen voet. Zij heeft de voorzitter van het tribunaal betrappt op corruptie en hem aangegeven. Nu zit hij in de gevangenis en zij komt langs. Wat gebeurt er tussen hen? Hoe speelt hun voorgeschiedenis hen parten? Wat zeggen ze, wat verzwijgen ze? Het gesprek tussen de twee hoofdpersonages verkent de mogelijkheden van dit geopolitieke en persoonlijke *powerplay*.

Begeleiding

Nelly van der Geest begeleidt deze sessie waar met improvisaties en opstellingen de motieven en de onderlinge interactie onderzocht worden. De schrijvers zijn aanwezig om de input die uit de improvisaties opkomt te verwerken en te bevragen.

Duur: 1 dagdeel.

(vervolg *Theatraal 'Tribunaal'*)

De rest van het publiek waren de aangeklaagden, want burgers, en zij werden aangemoedigd vragen te stellen.

Het spel zit erin dat je als aanklager, verdediger en hun secondanten het dilemma op het scherpst van de snede representeert. Je hoeft het niet met je personage eens te zijn. Zelfs niet als je een vraag oppert. Dit geeft de speler de mogelijkheid en het plezier om volledig buiten zijn, haar, hen eigen morele denkraam te stappen en het omgekeerde eens goed te beargumenteren. Als de aanklacht en de verdediging goed zijn neergezet, is er open ruimte om elkaar te ontmoeten of om met Rumi te spreken: *'Out beyond ideas of wrongdoing and rightdoing, there is a field. I'll meet you there.'*

Impressie van het Wereldburgertribunaal van 28 september 2021.

Foto links: vlnr juryvoorzitter Hanke Drop (staand), griffier Nelly van der Geest, verdediger Clyde Missier, getuige à décharge John Huige. Foto rechts: vlnr getuige à charge Rami Ramou, aanklager Jacqueline de Jongh – Moolenaar.

Het spel is aan de zaal en de jury. Er worden vragen gesteld om de standpunten dieper te onderzoeken. Het dilemma wordt op gevoelsniveau gebracht met getuigenissen. In onze Amsterdamse *Winery* werd de zaal geraakt door de persoonlijke verklaring van Rami Ramou afkomstig uit Syrië, die aangaf hoe het Westen niet kan weggijken. De burgers op zoek naar een uitweg uit de tweespalt: Astrid Elburg pleitte voor een onderwijs dat zijn verantwoordelijkheid neemt voor het ontwikkelen van een ethisch bewustzijn. Tjaard Horlings zocht de derde weg door Creativiteit naar voren te brengen als bijdrage aan een nieuwe tijd. Als na zo'n driekwartier de verschillende denkrichtingen verkend zijn, komt een interventie ter afronding.

Moeder Aarde

Wij introduceerden Moeder Aarde met de tekst geïnspireerd door Chief Seattle (1854). Zij getuigde van de onmogelijkheid de Aarde te bezitten en jezelf als mens te los te zien van de natuur. Daarmee kwam het spel in de eindfase: de jury heeft genoeg gehoord en trekt zich terug om tot een oordeel te komen, gevoed door de logos, pathos en ethos van de zaal. Na de oordeelsvorming binnen de jury, deze keer *en petit comité* (hoewel oordeelsvorming ook ten overstaan van de hele zaal kan plaatsvinden) wordt het oordeel uitgelegd aan de zaal en legt de voorzitter van de jury een bijpassende 'straf' op.

Ja, we werden veroordeeld als burgers, de aanklager werd unaniem gesteund door de jury (zie kader hieronder). Rechter Drop droeg ons op om de speech van Moeder Aarde komende week te herlezen en ons erop te beraden hoe wij minder heerser en meer onderdeel van Aarde als geheel kunnen zijn.

Moeder Aarde getuigde van de onmogelijkheid de Aarde te bezitten en je als mens te los te zien van de natuur

Wanneer werkt een Theatraal Beraad?

In een Theatraal Beraad is er geen publiek, iedereen is deel van de performance en daardoor raakt iedereen betrokken bij het dilemma.

In het voorbereidingsteam waarin aanklacht, aanklager, voorzitter, verdediger en de interventies tussendoor bepaald worden, begint het vuurtje te branden. Zo wilde Clyde, de verdediger, zijn betoog niet langer meer delen om zijn verrassingstactiek op de rechter en de zaal te versterken >>>

Theater-ervaring fijn, niet vereist; **p. 8**

open houding is voorwaarde.

Interesse?: mail ons

lovinggeopolitics@asom.org

Wat vooraf ging aan

Loving Geopolitics

Deze proefeditie van **Loving Geopolitics** is gestoeld op diverse gebeurtenissen.

Allereerst de publicatie van **Het Tribunaal** (december 2019), een theatertekst van Peig Troogah met een geopolitieke verantwoording van Giep Hagoort. Een theaterspektakel waarin jongeren vanuit de vijf continenten zich theatraal inzetten voor een rechtvaardige wereldorde. Helaas wordt hun streven gedwarsboemd door een corrupte diplomaat-rechter.

Waardevolle Wereld (mei 2021) doet verslag van een kettingmail, een gezamenlijke geopolitieke schrijfpdracht om elkaar vragen te stellen, antwoorden te suggereren en elkaar weer nieuwe vragen voor te leggen.

Op de bijdrage van **Erik Uitenbogaard** kwamen diverse spontane reacties. Een fragment uit zijn bijdrage:

'De wereld wordt nochtans overheerst door een westers denken. Een denken dat diepe Europese wortels heeft die zonder twijfel de mensheid hebben verlicht maar waarin ook de witte suprematie gezorgd heeft voor een schaduw waarin velen zijn - en nog steeds worden - achtergesteld of ronduit onderdrukt.'

De overige kettingmailers waren: Giep Hagoort (initiatiefnemer), Hanke Drop (tevens eindredactie), Astrid Elburg, Clyde A. Missier, Jacqueline de Jongh – Moolenaar, Jan Hoogstad, Jan-Willem van den Braak, Jo van Saase, John Huige, Karel Janssen, Nelly van der Geest, Rami Ramou en Remy Harrewijn.

En als laatste de **WereldBurgerJury** van 28 september 2021, zie hiertoe de bijdrage van Nelly van der Geest, elders in dit nummer.

Jouw steun gezocht!

Wil jij **Loving Geopolitics** ondersteunen via redactiewerk, vormgeving, organisatie of een donatie?

Wil je een gesprek over ons initiatief?

Mail ons!

De eerste halfjaarlijkse editie verschijnt eind juni 2022.

lovinggeopolitics@asom.org

Een tweede aandachtspunt is de aanklacht zo te formuleren dat er iets of iemand kan handelen: wie kan er verantwoordelijk gehouden of gemaakt worden? Het derde punt is dat het voorbereidingsteam – dat het dilemma aankaart – gezamenlijk staat voor de zaak: het mag spel zijn, want er wordt iets onderzocht, maar dat wat onderzocht wordt, mag voor de zaal en het voorbereidingsteam niet vrijblijvend zijn. Samen voorbereiden is een essentiële stap. Dan vormt zich een soort binnenkring die dat naar de zaal kan uitstralen. De Wereldburgerjury heeft laten zien dat een niet-ingewijd publiek een complex vraagstuk, in dit geval op geopolitiek gebied, diepgaand kan onderzoeken. Je gaat als groep door een proces, vindt samen een nieuwe balans. Het feit dat het een theatrale performance is, biedt ruimte om je individueel te verhouden tot de gevonden balans. Desnoods kun je in hoger beroep gaan.

Een theatraal beraad is een ritueel debat over een dilemma waarin argumenten van verschillend gewicht, gevoel, logisch of ethisch met elkaar in gesprek komen en waarover de jury zich een eindoordeel vormt. Als deelnemer onthoud je de beleving, de schoonheid, de geraaktheid, de ontmoeting en dat neem je mee. Dat verbindt jou met het vraagstuk. Complexe onderwerpen worden zo voor gewone mensen aanraakbaar.

Deze doorleefde theatrale werkelijkheid staat ver af van de tribunaalkaping door de FVD populistten. Zij claimen hun *ideas of wrongdoing and rightdoing*. Er is geen open ruimte voor echte burgers om elkaar *beyond ideas* te ontmoeten. Mijn geesteskind: ze moet toch maar 'Tribunaal' blijven heten.

Nelly van der Geest is theatermaker en produceert onder meer mini-docu's waarin het verhaal theatraal wordt verbeeld.

Oordeel Wereldburgerjury 28 september 2021: Aanklacht dat de burger zich te weinig aantrekt van de toestand in de wereld is terecht. Een actievere opstelling is nodig.

De voorzitter van de jury, Hanke Drop, vat het oordeel als volgt samen:

De jury heeft unaniem de aanklacht tegen de burger - je leeft in een bubbel van hyperconsumptie en angst. Neem je verantwoordelijkheid en trek je de wereld aan - gegrond verklaard. Daarbij is wel sprake van enkele verzachtende omstandigheden. De burger verkeert wel degelijk in gewetensnood, maar voelt zich vaak te zeer geknecht door systemen om het roer om te kunnen gooien. Er zijn veel initiatieven waardoor burgers hun stem kunnen laten horen. De steun van de gemeenschap is ook daarbij van groot belang. De burger zit echter niet in de slachtofferrol. En zij heeft veel meer kennis dan vaak wordt verondersteld. Het is vanwege deze nuances dat de jury het volle vertrouwen heeft dat de burger in staat is tot de noodzakelijke, vergaande veranderingen van leven, immers: de burger is een mens vol creativiteit en vindingrijkheid en dat is de sleutel tot alle verandering.

Een regeneratieve wereldorde Van individuele creditcardmaatschappij naar inclusieve samenwerking

John Huige

Het failliet van Glasgow zou een goede typering kunnen zijn van het jaar 2021. De hoop was niet heel groot dat we tot nieuwe grote afspraken zouden kunnen komen. En zeker: er zijn stappen gezet, maar tot een >>>

Al is niet de oorzaak van het kwaad

The Every, Dave Eggers (bekend van "The Circle"). In het Nederlands verschenen als **Het Alles** (De Bezige Bij, 2021, 512 p.)
Jacqueline de Jongh – Moolenaar

Nadat The Circle, het beruchte social mediabedrijf uit de gelijknamige Roman van Dave Eggers, een gigantisch. e-commerce bedrijf heeft overgenomen, is de Circle het rijkste bedrijf ter wereld geworden met een nieuwe naam: The Every. Waar The Circle de privacy van de burger al met voeten trad, gaat The Every voor 'volledige transparantie': elk geheim wordt als een leugen bestempeld.

May Holland, de vrouw, die in the Circle een hoofdrol heeft, is nu CEO van The Every.

Met onzichtbare hand stuurt zij het bedrijf, gevestigd op het besloten Treasure Island, op alle fronten aan. Vrijwel iedereen, die bij het bedrijf werkt, woont op het eiland. In de greep van The Every van de wieg tot het graf. De hoofdpersoon is Delaney Wells, een voormalige boswachter. Zij heeft haar opleiding gevolgd bij professor Agarwal, een fel tegenstander van The Every. Delaney heeft het snode plan opgevat om The Every van binnenuit te saboteren. Wes Makazian, haar nerdy vriend, deelt haar aversie. Delaney wordt aangenomen bij The Every en mag op alle afdelingen haar licht opsteken. Ze komt met diverse, in haar eigen ogen belachelijke en extreem invasieve, voorstellen voor apps en platforms. De mensen lijken de vernieuwingen echter prachtig te vinden. Hoe meer controle hoe liever het hen is. De apps kruipen als parasieten onder de huid en zuigen de gebruiker mentaal helemaal leeg. Iedereen staat 24 uur per dag 'aan'

**De mensen lijken de
vernieuwingen echter
prachtig te vinden
Hoe meer controle hoe liever
het hen is**

Het gehele leven wordt vertaald naar data en gekoppeld aan een persoonlijke waakhond, een oval: een horloge dat alles registreert en controleert en, waar nodig, bijstuurt tegen wil en dank. Er is één plek waar men ongezien

systeemdoorbrekende aanpak is het niet gekomen. Hoe kunnen we verdere stappen zetten zonder op de 2022-vervolgconferentie in Caïro te wachten?

De toekomst wordt in hoge mate bepaald door de manier waarop we het heden weten te duiden. In mijn ongerustheid hierover zoek ik steeds nieuwe kansen en nieuwe ontwikkelingen. Want dat heden wordt in Nederland in hoge mate bepaald door urgente vraagstukken: klimaatontwrichting, de stikstofproblematiek, ongelijkheid in inkomen, vermogen en kansen en de woningcrisis

Mondiaal ziet dat er nog veel complexer en urgenter uit. Wij kunnen ons in Nederland best wel goed beschermen tegen de stijging van het zeewater (althans de komende 100 jaar) maar in rivierdelta's in andere landen stijgt de nood letterlijk elk jaar.

Drie centrale punten die deze urgentie duiden (en die aan te vullen zijn vele anderen):

De CO₂-uitstoot neemt mondiaal jaarlijks nog met 2,2% toe; 150 tot 200 soorten planten, insecten, vogels en zoogdieren sterven elke 24 uur uit; 2 miljard mensen moeten leven van minder dan 2 dollar per dag, terwijl minder dan een procent van de bevolking meer dan 50% van de wereld rijkdom bezit.

Maar er zijn ook ontwikkelingen te noemen die op een kentering wijzen: De erkenning van CO₂ uitstoot door menselijke activiteit veroorzaakt wordt, komt laat maar is wel een betekenisvol begin. Het fossiele tijdperk heeft een einddatum gekregen. De 17 Sustainable Development Goals (SDG's) van de VN krijgen een steeds concretere invulling in beleid in steeds meer landen.

Nog altijd is economische groei de mantra én de systemische dwangbuis van ondernemingen en overheden. De economische groei in Nederland wordt voor 2022 weer geschat op 3,5%. Dat betekent dat met zo een groei het bbp in 20 jaar verdubbeld. Groei stapelt immers jaar op jaar op elkaar. Dus een verdubbeling van energie, van spullen, van vervoer en noem maar op. Er zitten natuurlijk ook wel besparingen in energieverbruik en dergelijke maar die worden elders omgezet in een groter verbruik. We verbruiken tegenwoordig in zeven maanden zoveel van de natuur als de planeet in een jaar kan opbrengen. *Earth Overshoot Day* heet die dag waarop dat bereikt wordt. Ook al is de opwarming van Aarde inmiddels ruim boven de een procent en hard op weg om binnenkort de fameuze 1,5% te bereiken, het eindpunt van de opwarming komt daarmee – zonder rigoureuze maatregelen – zeer waarschijnlijk te liggen tussen de 3 en de 4 procent. En het duurt duizenden jaren om dat terug te draaien!

De erkenning van CO₂ uitstoot door menselijke activiteit veroorzaakt wordt, komt laat maar is wel een betekenisvol begin

De politiek laat het flink afweten. In de woorden van Herman Tjeenk Willink: Het functioneren van onze democratische rechtsstaat is aan een herijking toe. De legitimatie van de volksvertegenwoordiging en het bestuur staat onder druk. We zijn een gaaf landje zegt premier Rutte steeds. De vraag is voor wie en voor hoelang nog. We zijn geen gaaf landje voor vluchtelingen, we zijn geen gaaf landje voor starters op de woningmarkt, we zijn geen fijn gaaf landje voor de biodiversiteit, we zijn geen gaaf landje voor doortastende klimaatmaatregelen. We zijn geen gaaf landje voor ontwikkelingslanden.

Hoe kan deze economische, ecologische, sociale en politieke crises aangepakt worden?

Je terugtrekken in een half verlaten Frans dorp is geen optie. Er moet veel gebeuren want zelfs stabiliseren van de huidige situatie is eigenlijk niet voldoende. Daarmee blijven de meeste problemen bestaan en leiden tot een verdere verslechtering. De kernvraag is: Hoe kunnen we Aarde meer teruggeven dan we eruit halen en in het verleden uitgehaald hebben. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat *Earth Overshoot Day* – nu 29 juli- weer verder naar achter in de >>>

kan blijven: de Trog, een achterbuurt zonder internet. Ik als lezer voelde me opgelucht wanneer Delaney deze buurt af en toe opzoekt.

p. 10

'Goed' gedrag wordt technologisch gestuurd. Slechte scores leiden tot denigrerende classificaties en schaamte. Zelfmoorden blijven niet uit maar daar lijkt May Holland niet van wakker te liggen. Weerstand kan rekenen op een nog strenger regime op het eiland. De meerderheid doet er het zwijgen toe.

The Every is een boek over het afbreken van de vrije wil en het opbouwen van een collectieve wil: 'want mensen willen zekerheid en logaritmen bieden dit'. Het huidige China is al een soort Every met geopolitieke tentakels naar alle continenten. De Homo Sapiens wordt Homo Numerus. Privacygevoelige, onderling gekoppelde systemen, zoals in The Every, bestaan ook allang, zoals het registreren van on-line koopgedrag en dataverkoop aan commerciële bedrijven, de QR code, de irisscan op luchthavens in de VS. Het alternatief?

If you want to beat them, delete them delete them. Maar wel collectief (!), de eenling wordt uitgedumd.

The Every roept een worsteling op: elke nieuwe app of elk nieuw platform, wekt een goedkeurende eerste indruk: wat handig dit! De keerzijde is het besef dat je de individuele vrijheid en privacy opgeeft, met nog meer externe controle tot gevolg.

'Volledige transparantie' blijkt schone schijn. The Every laat zien dat AI mensen kan dwingen om aan onmogelijke en onnatuurlijke verwachtingen te voldoen. De authentieke mens verdwijnt. Onderling vertrouwen bestaat niet meer, behalve, net als in een oorlog, in het verzet.

The Every laat zien dat AI mensen kan dwingen om aan onmogelijke en onnatuurlijke verwachtingen te voldoen

AI in handen van een megalomaan bestuur kan geopolitiek een zeer krachtig instrument zijn. Het zal de menselijke compassie voor bijvoorbeeld het milieu, educatie, de volksgezondheid en internationale veiligheid weten om te buigen naar twijfel, angst en tweedracht.

(vervolg regeneratieve wereldorde)

kalender schuift? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat de ecologische diversiteit zich herstelt? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat de overheid weer gezien wordt als een betrouwbare hoeder van ons welzijn? Hoe kunnen we de klimaatontwrichting stoppen? Hoe kunnen we 400 jaar koloniale uitbuiting goedmaken?

Een regeneratieve focus

Degrowth is een middel om er minder uit te halen. Wanneer we minder produceren en consumeren blijft er altijd nog een grote restfactor. Tien % minder laat altijd nog 90 % bestaan. Vraag is hoeveel moeten en kunnen we terug?

Wat we nodig hebben is een regeneratieve focus.

Regeneratief betekent: weer in de oorspronkelijke toestand terugbrengen. We hebben Aarde gebruikt als een creditcard. Uitgeven en verspillen zonder aan terugbetalen te denken. We moeten ons snel gaan richten op het ontwikkelen van een regeneratieve strategie: We moeten op internationale verhoudingen aansturen die recht doen aan de zo bepleitte rechtvaardigheid en mensenrechten in het Westen.

Interessant is dat de EU het begrip regeneratie opgenomen heeft in het milieuprogramma voor de periode tot 2030: *Het 8e EAP (environment action program) moet de overgang versnellen naar een regeneratieve economie die meer teruggeeft aan de planeet dan nodig is. Een regeneratief groeimodel erkent dat het welzijn en de welvaart van onze samenlevingen afhankelijk zijn van een stabiel klimaat, een gezond milieu en gezonde ecosystemen, die een veilige werkruimte voor onze economieën bieden. Aangezien de wereldbevolking en de vraag naar natuurlijke hulpbronnen blijven groeien, moet de economische activiteit zich ontwikkelen op een manier die geen schade berokkent, maar integendeel de klimaatverandering en de aantasting van het milieu omkeert, de vervuiling minimaliseert en resulteert in het behoud en de verrijking van het natuurlijk kapitaal. Zorgen voor een overvloed aan hernieuwbare en niet-hernieuwbare hulpbronnen.*

Hoe kunnen we de klimaatontwrichting stoppen? Hoe kunnen we 400 jaar koloniale uitbuiting goedmaken?

Toepassing van deze uitgangspunten is nog te weinig concreet en ik houd niet van de term groeimodel. Veel preciezer en richtinggeverder zijn de zes kernpunten voor een regeneratieve maatschappij gedefinieerd door Michael Lewis:

1. *Veerkracht is belangrijker dan groei;*
2. *Samenwerking gaat voor concurrentie;*
3. *Eerlijkheid en billijkheid gaan voor de vrijheid van markten, handel en kapitaal;*
4. *Gedecentraliseerd en democratisch eigenaarschap gaat boven geconcentreerd en privé eigenaarschap;*
5. *De 'commons' gaan voor de onvervreembare rechten van privé-eigendom;*
6. *Onze afhankelijkheid van de natuur gaat boven het recht om deze te overheersen.*

Aan dit lijstje zou ik willen toevoegen: internationale en postkoloniale verhoudingen die dialoog en samenwerking vooropstellen.

Regeneratief betekent: weer in de oorspronkelijke toestand terugbrengen. We hebben Aarde gebruikt als een creditcard. Uitgeven en verspillen zonder aan terugbetalen te denken

Het huidige politieke bestel heeft een grondige herziening. Het gaat om te beginnen om de organisatie van een machtsvrije en inclusieve dialoog. In een overlegdemocratie en in overleg in internationale verhoudingen staan niet de eigen belangen van de deelnemers of landen centraal maar het algemeen goed. Naast overheden hebben burgers en rol te vervullen. >>>

Om uiteindelijk meer bestuurlijke **p. 11** macht te oogsten.

Maar AI kan evengoed aangewend worden om het tij te keren. Overheden moeten flink investeren in kennis om de onderstroom te kunnen herkennen en boven de eerder genoemde worsteling uit te stijgen.

AI in handen van een megalomaan bestuur kan geopolitiek een zeer krachtig instrument zijn

Nota Bene: AI is en blijft een creatie van de mens zelf; relatieve data bungelend in ruimtetijd. AI is een zeer handige tool, met heel veel potentie. The Every laat zien dat AI niet de oorzaak van het kwaad is maar een kwaadaardig middel kan zijn in handen van een op macht belust mens.

Verdeel en heers: een oud thema in een modern jasje.

Maar: 'Let not the illusion of division divide us!' (Ta-Nehisi Coates: The Black Panther).

Jacqueline de Jongh – Moolenaar is advocaat te Sassenheim en onder meer voorzitter van de muziekstichting Liminale.

Column

Geopolitiek is inherent nationalistisch

Jan-Willem van den Braak

Ik ben geopolitiek niet zo'n fan van Biden, zoals ik dat ook niet was van Obama.

Altijd veel mooie woorden.

Ook altijd moralistisch. Maar intussen liet Obama Syrië indertijd keihard zakken en Biden Afghanistan nu idem.

De resultaten in Syrië hebben we gezien, in

Afghanistan zal het ook dramatisch worden, onder de Taliban.

En intussen wel voortdurend polariseren met Rusland, was Obama ook een kei in. Gek genoeg vond ik Trump geopolitiek veel 'betrouwbaarder'.

Duidelijke taal, zonder zaken op de spits te drijven. Hij ging zelfs praten met Noord-Korea, hoe absurd ook ergens. Trump is een zakenman en een realist, met (al dan niet teveel) respect voor autocraten.

Daardoor was hij niet oorlogszuchtig.

China wilde hij economisch op de knieën

Wat kunnen we doen?

We kunnen hiermee een to do lijstje maken voor nationale en internationale politiek.

1. Beoordeel nationale en internationale projecten en voornemens op regenerativiteit.
2. Scheppen in plaats van vernietigen. Het maken van een nieuw product, een nieuw huis of een nieuwe wet moet niet leiden tot schade elders. Ons gebruik van palmolie of soja voor ons voedsel leidt tot kap van het regenwoud. Het regenwoud kan ook dienen als voedselbron, terwijl natuurherstel erg belangrijk is voor het opnemen van koolstof-emissies.
3. We moeten zoveel mogelijk vermijden om nieuwe grondstoffen te gebruiken. De meeste worden in derdewereldlanden ten behoeve van rijke landen geëxtraheerd.
4. Lokaal produceren, werken en organiseren is uitgangspunt. Dat geldt nationaal en internationaal.
5. Klimaatrechtvaardigheid is een begin. Onze plannen zijn gericht op internationaal samenwerken en dragen bij aan de aflossing van onze koloniale schuld. Het beëindigen van onze rol als belastingparadijs is een eerste begin.
6. Naast vernieuwing van internationale organisaties moeten ook ngo's en burgers zich veel meer via collectieve actie richten op internationale samenwerking. Voorbeelden zijn WWF, het World Wildlife Fund, Stop Ecocide, FOE Friends Of the Earth en WEALL.

We moeten ons steeds afvragen: wat voeg ik als persoon toe, wat voegt de politiek die ik steun toe, hoe kan ik, samen met anderen, regeneratieve, geopolitieke verhoudingen bevorderen?

Nu beginnen met regenereren maakt de kans groter dat de COP in Caïro in 2022 wel een succes wordt.

John Huige, politiek econoom onderzoekt en publiceert over de oorzaken van de neoliberale vernietiging van Aarde en bepleit mogelijke veranderingen onder meer via het Platform Duurzame en Solidaire Economie (platformdse.org).

Amor mundi en Handelen

Hannah Arendt nog immer actueel

Recent verscheen in het Nederlandse taalbereik een nieuw boek over de Duits-Amerikaanse politiek denker Hannah Arendt (1906-1975). Het is aardig ingewikkeld om, naast alles wat er al decennialang verschijnt over Arendt en haar werk, nog met iets vernieuwends te komen. Toch is dat de schrijver van *De Werelden van Hannah Arendt*, Joop Berding, goed gelukt. Bijzonder aan dit boek - uitgegeven door Boekscout - is enerzijds dat Berding lange lijnen traceert, die Arendts biografie en haar werk niet alleen met elkaar in verband brengen, maar ook laten zien hoe thema's in haar werk zich door de tijd ontwikkelen, mede vanwege (nieuwe) ervaringen in haar leven. Anderzijds brengt Berding, door bijvoorbeeld vaak eigentijdse voorbeelden te kiezen, helder in beeld wat de betekenis van Arendts gedachtegoed voor ons vandaag kan zijn. Ook geeft hij op meerdere plekken in zijn boek aan waaruit zijn eigen fascinatie voor Arendts werk bestaat. Zo verwoordt hij aan het slot van het boek dat Arendt hem, naast vele andere inzichten, vooral leert verantwoordelijkheid te nemen. Niet alleen voor de eigen woorden, maar bovenal voor de eigen daden, waarbij de waardigheid van de publieke zaak hooggehouden kan worden. Hierbij haken wij graag aan voor **Loving Geopolitics** en lichten er hier twee van Arendts kernbegrippen uit, die volgens ons relevant zijn voor het denken over geopolitiek: handelen en amor mundi.

Hannah Arendt leert vooral verantwoordelijkheid te nemen. Niet alleen voor de eigen woorden, maar bovenal voor de eigen daden >>>

krijgen zoals de VS dat **p. 12**

uiteindelijk ook hebben gedaan met de Sovjet-Unie, maar dat gaat met China niet lukken.

China en VS zullen zich onvermijdelijk economisch-militair gaan meten, zoals VS en Sovjet-Unie dat deden in de Koude Oorlog.

Tot ze in 1962 (Berlijnse Muur en Cubacrisis) wisten dat ze geen van beide

**Ik ben geopolitiek niet zo'n fan van Biden, zoals ik dat ook niet was van Obama
Altijd veel mooie woorden
Ook altijd moralistisch**

zouden kunnen winnen (atoomwapens) en elkaar gingen aanvaarden ('vreedzame coëxistentie').

Laten we maar hopen dat het met VS en China uiteindelijk ook zo gaat, maar dan zijn we wel een decennium verder, denk ik ...

Intussen is het des te dommer om 'krachtdadig' met Rusland te polariseren, zoals we nu al meer dan tien jaar doen. Met als risico zelfs dat China en Rusland gemene zaak gaan maken.

Uiteindelijk is China een afzichtelijke dictatuur met alle onderdrukking en volkerenmoord (Tibetanen, Oeigoeren), die daarbij hoort en indertijd ook bij de Sovjet-Unie hoorde. Rusland als autocratisch systeem: een veel 'minder kwaad'. Over Oekraïne zal een vergelijk tussen de VS, de EU en Rusland moeten komen, met alleen wederzijds dreigen komen we er niet. Met als risico zelfs dat China en Rusland gemene zaak gaan maken. We zullen zien.

Laten we maar hopen dat het weer 'vreedzame coëxistentie' wordt.

Intussen lijken nieuwe 'Koude Verhoudingen' onontkoombaar. Achteraf was ook de periode vanaf 1991, toen de geopolitiek voor het eerst in de geschiedenis weg leek, maar kort, op 11-9-2001 was het alweer voorbij. We leven vrijwel altijd in een gevaarlijke wereld. Geopolitiek is uiteindelijk altijd naakte strijd om macht en invloed van blokken/grootmachten. En dat zijn er nu vier: de VS, China, Rusland en de EU (plus 'kleine grootmachten' als Turkije, het VK, India). In die zin is iedere geopolitiek inherent nationalistisch. Zelfs ook de EU wil op haar wijze eigenlijk dat de hele

(vervolg Hannah Arendt)

Wie is Hannah Arendt en waarom is zij een waardevolle denker in deze tijden?

De thema's die Arendt in haar werk aansnijdt zijn ook de thema's van nu. Dit is ook de reden voor de wereldwijd blijvende belangstelling voor Arendt. In hoofdstuk 6 analyseert Berding hoe zij de wereld om haar heen bestudeert en begrijpt. Zij komt daarbij tot het concept wereldliefde, *amor mundi*, en deze wereldliefde wordt concreet in hoe het individu daarmee handelend omgaat. Persoonlijk denken is daarbij van groot belang, maar de aandacht moet zich uiteindelijk richten op het collectieve handelen. Handelen onderscheidt Arendt van arbeiden en werken. Arbeiden staat voor Arendt voor alles wat in biologische zin voorziet in het leven voortbrengen en in stand houden. Werken staat voor het maken van nuttige dingen, werktuigen, stoelen en computers bijvoorbeeld. Fundamenteel voor handelen is dat het betekenis krijgt in de ontmoeting met de ander. Handelen is uiteindelijk een gezamenlijke activiteit die op vrijheid is gestoeld. Daarmee betreden we de wereld van de politiek: waar het publieke domein door te handelen betekenis en zingeving krijgt. De wereld zelf is daarbij bovenal een openbare plaats van handelingen en wordt gekenmerkt door menselijke ontmoetingen. Mensen hebben met elkaar de macht om hun ontmoetingen vorm te geven en zo ontstaat er een web van menselijke relaties, gedreven door *amor mundi*. En juist in die ontmoetingen kunnen mensen over de wereld spreken. Gebeurt dit niet, dan zou de wereld 'een losse verzameling dingen zijn, zonder betekenis'. Dan zou de 'common sense' verdwijnen, en dat zou leiden tot wereldvervreemding. Als daar dan ook nog geweld bij zou komen, dan zou dat leiden tot het vernietigen van menselijke ontmoetingen en menselijk handelen.

Was Hannah Arendt een wereldburger?

Deze vraag komt in het boek van Berding apart aan de orde. Het antwoord is nee. Voor Arendt kan wereldburgerschap niet bestaan, want dan zijn er geen grenzen om dit burgerschap te beschermen. Arendt stelt dat het onmogelijk is om controle uit te oefenen over een wereldregering en dit vindt zij levensgevaarlijk, omdat dit tot ongebreidelde tirannie kan leiden. En tot het einde van het politieke leven, voegt Arendt eraan toe.

Voor Arendt kan wereldburgerschap niet bestaan, want dan zijn er geen grenzen om dit burgerschap te beschermen

Handelen, *amor mundi* en hedendaagse geopolitiek

Dat deze bespreking van Hannah Arendts' werk beperkt blijft tot een zeer korte behandeling van haar gedachten over handelen en *amor mundi*, doet natuurlijk geen recht aan haar rijke oeuvre en ook niet aan de omvangrijke studie van Joop Berding. We hebben echter gemeend het belang van de twee kernbegrippen handelen en *amor mundi* voor de geopolitiek wel te kunnen aanstippen, waarna het aanbeveling verdient om hier verder in te duiken. Dit kan namelijk vragen en denkrichtingen stimuleren voor het bepalen van een geopolitieke agenda van de toekomst. Bijvoorbeeld: kan bij het nu actieve bestaan van de VN juist wel van een wereldburgerschap gesproken worden? En welke inhoud, functie en vorm heeft dit burgerschap dan? Geeft 'wereldburgerschap' anno 2022 de mogelijkheid om menselijke ontmoetingen naar een hoger, vredelievend niveau te tillen? Waaraan moet geopolitiek handelen in de publieke ruimte voldoen om internationale ontmoetingen tussen burgers, diplomaten en staatslieden betekenisvol en zinvol te laten zijn?

We zijn dankbaar voor het werk van Joop Berding, die de denkwerelden van Hannah Arendt voor ons ontsluit. Zo kunnen we schatplichtig zijn aan het gedachtegoed van Hannah Arendt en ons met haar denken aanscherpen.

in de eindredactie van:

Hanke Drop

Hanke Drop is docent-onderzoeker op Hogeschool Utrecht en betrokken bij de Muzische Werkplaats van Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

wereld haar systeem overneemt, **p. 13**

onder de vlag van 'onze westerse waarden'. En de VN kan niet verder springen dan de grootmachten haar gunnen.

In een Europese NAVO zie ik intussen niets.

Dat zou de facto een nieuwe militaire wereldmacht erbij zijn. Willen we dat? Mijns inziens onmogelijk met zoveel landen.

Dan zou Duitsland onvermijdelijk ook militair de eerste viool moeten gaan spelen.

Dat wil Duitsland echter niet door de last van het nazi-verleden en dat zal nog wel wat decennia zo blijven.

Ik zie niets in een Europese NAVO

Dat zou de facto een nieuwe militaire wereldmacht erbij zijn

Ook zullen we in Nederland onder Rutte 4 weer ver van die 2%-NATO-norm voor defensie-uitgaven blijven, die voor de VS (en ook de Baltische landen) normaal is. Een zwaktebod eigenlijk. Zo blijven we in de NATO ook als vanzelf aangewezen op de VS, eigenlijk willen we niet anders en dat is maar goed ook.

Dan kunnen we ook de VS nog wat (proberen te) sturen zo nodig met als adagium: hoe meer we betalen, hoe meer invloed.

Jan-Willem van den Braak was van 1977 tot 2013 in diverse (directie)functies werkzaam voor de Haagse werkgeverskoepel VNO-NCW, is thans o.a. voorzitter van de Stichting Samenwerking, Bezinning & Inspiratie (SBI) in Doorn en schreef een biografie over een Nederlandse oorlogsspion ('Spion tegen Churchill'; Walburgers 2017).

Boekrecensie

EU: onderlinge verdeeldheid of kracht benutten?

De slag om Europa Hoe China en Rusland ons continent uit elkaar spelen, Rob de Wijk

Karel Janssen

De 'Slag om Europa' is de titel van het laatstverschenen boek van Rob de Wijk. Dit volgt op zijn eerder verschenen boek 'De nieuwe wereldorde'. De titel suggereert dat er een 'strijd' woedt om Europa. Dit zou Europa in hoogste staat van alertheid moeten brengen.

Ferko Öry: *Je hebt altijd een keuze*

Hoe vormgeven aan amor mundi

Twaalf jaar was Ferko Öry toen zijn moeder en hij in 1956 naar Nederland vluchtten uit het door het Warsaw Pact bezette Hongarije. Als volwassene werd hij kinderarts en werkte als Public Health arts in Afrika en Azië en in zes oorlogs-gebieden voor Artsen zonder Grenzen. Momenteel zet hij zich vanuit zijn woonplaats Utrecht als lid van Extinction Rebellion in voor fossielvrije pensioenfondsen. *Loving Geopolitics* hecht veel waarde aan verhalen van wereldburgers die zich in de eigen omgeving actief inzetten voor een betere wereld.

Nelly van der Geest ging in gesprek met Ferko (foto) over zijn drijfveren en ervaringen.

Je was deelnemer aan de Wereldburgerjury van 28 september jl. Hoe kwam je daar terecht?

'Ik kreeg een uitnodiging om deel te nemen. Het sprak me direct aan omdat het over rechtvaardigheidseisen gaat en hoe we als burger kunnen handelen. Dat ligt dicht bij Extinction Rebellion: Als burger je actief inzetten voor veranderingen. Je hoeft niet altijd alles te pikken als burger.

Het sluit ook aan bij wat Marjan Minnesma van Stichting Urgenda heeft gedaan: een rechtszaak tegen de Nederlandse staat voeren om een actiever klimaatbeleid af te dwingen. Of Milieudefensie die een klimaatzaak tegen Shell gewonnen heeft. Het gaat altijd om de eis van rechtvaardigheid. We zijn geen makke schapen die mee moeten spoelen met de loop der geschiedenis. We kunnen opstaan, ons verzetten en vragen blijven stellen. Ik heb ook de Tsjechische schrijver Kafka voor ogen: je hoeft in een labyrint van ondoorgrondelijke overheidsregels niet te verdwalen. Je kunt zeggen: tot zover en niet verder.

Als burger je actief inzetten voor veranderingen Je hoeft niet altijd alles te pikken

Je nam deel aan het juryberaad. Hoe ging dat?

'Wij waren het er vrij snel erover eens dat de aanklacht terecht was (zie de uitspraak op p. 9, red.). Alleen over de formulering van het oordeel hadden we nog wat vragen. Er waren juryleden die vonden dat je ook de burgers die echt heel bewust de verkeerde kant beïnvloeden, moet aanspreken in het verspreiden van nepnieuws. Dat je dus onderscheid moet maken tussen burgers onderling. En dat je grote bedrijven moet aanspreken op hun verantwoordelijkheden. Over de gedachte dat de burger als het ware een slachtoffer is en niet verantwoordelijk voor de situatie waarin we ons bevinden, was de jury eensgezind. Ga je uit van een slachtofferrol dan vergeet je je eigen kracht. Je doet dan een moreel beroep op 'de' onderdrukker of van wie dan ook. Je zit dan in een vragende rol en dat is niet goed. Je moet namelijk iets afdwingen of in ieder geval op gelijk niveau komen. Ik ben ook geïnspireerd door Edith Eva Egers' boek *De Keuze* over het kamp Auschwitz. Je hebt altijd een keuze. De schrijfster geeft het voorbeeld van haar zus met hele mooie zwarte haren die afgeschoren werden. Haar zus stond volledig ontredderd voor haar en vroeg 'Wat vind je van mij?' Het antwoord van Edith Eva Eger was: 'nu komen je ogen zo mooi uit.' Kortom, je hebt elk moment een keuze. Zonder dit allemaal te bespreken hebben we wel gezegd: de slachtofferrol past de burger niet. Ook hier zijn keuzes te maken.

Hoe geef je vorm aan Hannah Arendts *amor mundi* - de Liefde voor de Wereld?

Als antwoord laat Ferko mij zijn megafoon zien.

'We gaan zo optreden op het station: klimaatalarm. Je weet: ik ben lid van Extinction Rebellion. We komen zo bij elkaar en ik houd dan een verhaal over het verdwijnen van het Amazonebos. Een collega vertelt wat je concreet zelf kan >>>

Het boek schets een redelijk **p. 14** optimistisch beeld van de EU met de heldere analyse van het huidige Europa en de EU. Dit is opvallend omdat Rob de Wijk eerder neigt naar het schetsen van sombere scenario's. Hij ontleent zijn optimisme aan het feit dat de EU sterker uit de laatste crises is gekomen. Jean Monnet, de grondlegger van de Europese integratie, voorzag al dat Europa door crises zou moeten worden opgebouwd. Mensen accepteren immers alleen veranderingen in tijden van nood. Stagnaties die door crises opgelost worden. Het lijkt inderdaad dat de EU een crisis of druk nodig heeft om zich verder te ontwikkelen. In die zin dwong Trump de EU tot meer gezamenlijk optreden. Van binnenuit is de EU nog steeds niet doordrongen van de urgentie van een eendrachtig geopolitieke aanpak.

Over het vertrek van Bondskanselier Merkel en de verkiezingen in Frankrijk komend jaar, die allermest gunstig lijken uit te pakken, ben ik minder optimistisch dan Rob de Wijk in zijn boek. De echte crises waaronder de klimaatcrisis, de migratiecrisis en de oplopende spanningen in de Chinese Zee maken de geopolitiek nog gecompliceerder.

Mijn zorg blijft dat de onderlinge verdeeldheid, waarbij regeringsleiders gevoed door angst voor het electoraat te veel naar binnen gericht zijn

Mondialisering is een feit en geen keus stelt de Wijk terecht vast. Toch weten subversieve groepen (Hongarije, PiS, AFD, FvD, liga Nord) Europa, geholpen door Russische diensten, als een paard van Troje de unie behoorlijk te ontregelen. De EU is vooral druk bezig met een interne overlevingsstrategieën. Hierdoor gaan ontwikkelingen zeer traag. In geopolitiek opzicht worden onherstelbare keuzes gemaakt. Zoals bijvoorbeeld de weigering van Macedonië en Albanië als nieuwe aspirant-leden. Ondertussen kan China zijn invloed ongestoord blijven kopen en werkt het gestaag aan zijn status om wereldleider te worden. Zijn ontwikkeling van het 5 G netwerk en hypersonische wapens zijn verontrustend. In 2022 zal de EU opnieuw haar kracht moeten tonen en dan met nieuwe

(vervolg inter-view)

doen. Je hoeft geen vlees te eten, je kan havermelk drinken. Kortom, je hoeft geen slachtoffer te zijn.

De gemiddelde leeftijd van mijn groep is 30, ik ben wel wat ouder. Maar ik voel me helemaal thuis.

Inderdaad, ik ben nu vier keer gearresteerd, laatst bij de bezetting van het kantoor van het Pensioenfonds Zorg en Welzijn in Zeist. Het ambtenarenfonds ABP heb ik ook bezet die is nu om en stopt met het investeren in fossiele brandstoffen.

Afgelopen vrijdag ben ik gearresteerd, op naar het politiebureau, en 's avonds om een uur of elf vrijgelaten.

De Nederlandse politie is heel aardig, tenminste als je het vergelijkt met het optreden van de Russische of Turkse politie bijvoorbeeld.

Omdat ik wat ouder ben, vraagt de politie voortdurend hoe het met me gaat.

Ik krijg wel een strafblad waarschijnlijk. Ik moet nu twee keer voorkomen maar het is de vraag of de rechter ons werkelijk veroordeelt voor lokaalvredebreuk.

Je kunt wel met een vlaggetje staan wapperen, praten of lobbyen maar daarmee verander je de wereld niet. Sinds de Club van Rome, opgericht in 1968, zijn we al aan het praten. Dus je moet het de overheid lastig maken, hinderen, maar heel geweldloos. We duwen en trekken niet als we gearresteerd worden. In Den Haag hebben we een weg afgesloten. Het zijn kleine en geheime, guerrilla-achtige acties. We hinderen om uiteindelijk veranderingen te realiseren.

Ik krijg wel een strafblad waarschijnlijk Ik moet nu twee keer voorkomen maar het is de vraag of de rechter ons werkelijk veroordeelt voor lokaalvredebreuk

Spelen je buitenlandse ervaringen hier een rol bij?

'Ik heb acht jaar in het bestuur van Artsen Zonder Grenzen (AZG) gezeten en in zes oorlogsgebieden gewerkt, daarnaast 20 jaar in tropische gebieden als public health kinderarts in Afrika, India. Ook AZG is sterk actiegericht.

Ze is opgericht door Franse artsen die werkten in Biafra in Afrika voor het Rode Kruis. Maar in het gebied naast waar ze werkten, gingen mensen dood, maar het Rode Kruis had geen toestemming om daar heen te gaan. Daar hebben deze artsen zich niet bij neergelegd en hebben toen AZG opgericht. Het is wel zo dat hun acties niet gericht zijn tegen een overheid maar vooral op urgente hulpverlening. Ik heb voor AZG in Soedan en Bosnië gewerkt, dus in oorlogsgebieden.

Je kunt wel met een vlaggetje staan wapperen, praten of lobbyen maar daarmee verander je de wereld niet

Welke levenservaringen hebben je gevormd? Speelt een rol dat je als Hongaarse vluchteling naar Nederland bent gekomen?

'Moeilijke vraag, gek genoeg denk ik dat mijn vluchtverleden geen rol speelt. Ik was 12 jaar toen ik met mijn moeder in 1956 uit Hongarije vluchtte vanwege de inval van het Warsaw Pact.

Nee, als ik nu de vluchtelingenstromen zie, merk ik dat ik daar helemaal niet heftig op reageer. Dat neem ik mijzelf weleens kwalijk.

'De drijvende kracht achter alles wat ik doe, was het voorbeeld van mijn neef, ook kinderarts. Hij werkte tijdens de bombardementen door Amerika in de bekende Vietnamese Cu Chi tunnels. In Hongarije behandelde hij gratis kinderen van de Roma en arbeiderskinderen. Ik stond daar als jochie van 8 bij. Ik heb daar uren naar zitten kijken en dacht: dat wil ik later ook worden. Ik heb hem later nog wel teruggezien. Dat was heel emotioneel voor mij. In 1989 was ik op weg met AZG naar Roemenië, Ceausescu was net gevallen. Ik landde in Boedapest, met een Hercules vliegtuig vol auto's en ik leidde die colonne. Ik bezocht mijn neef en hij had net een kleinzoon gekregen. Alles kwam samen.

'Het valt me zo op dat ik door het migratievraagstuk niet zo geraakt wordt. >>>

spelers. Duitsland lijkt met Scholz **p. 15** op zijn stabiele koers te blijven. De uitkomst van de verkiezingen in Frankrijk is voorslagnog onduidelijk. Duitsland was tot nu toe de krachtigste motor om de EU als samenwerkingsverband om te vormen. Zie Merckels laatste grote zet met de Eurobonds, en Frankrijk speelde zijn rol vooral op het geopolitieke vlak.

Nu subversieve krachten steeds sterker worden (en niet alleen in Europa) en Frankrijk ons nog in het ongewisse laat, is de situatie in de Chinese Zee steeds bedreigender. 2022 zal weer een uitdaging zijn voor de EU, zeker nu de troepen van Poetin letterlijk aan de grens staan. In economisch en technologisch opzicht kan Europa een stevige rol spelen. Daar is de EU krachtig genoeg voor. Het heeft eigenlijk geen andere keus dan juist sterker en zelfstandiger te gaan handelen. Mijn zorg blijft dat de onderlinge verdeeldheid, waarbij regeringsleiders gevoed door angst voor het electoraat, te veel naar binnen gericht zijn en het gezamenlijke beleid op het internationale geopolitiek vlak veronachtzamen. Ik hoop toch dat de analyses van De Wijk juist zijn en de EU haar kracht weet te benutten.

Karel Janssen is opgeleid tot musicus en vervult diverse culturele bestuursfuncties na zijn vertrek bij Hogeschool Zuyd - waar hij zich onder meer bezighield met het ontwikkelen van internationale kennisnetwerken.

Potentiële lezers spreken zich uit

Ter voorbereiding van **Loving Geopolitics** is een vooronderzoek gestart naar de mening van potentiële lezers (waarvan de oudste 78 jaar is en de jongste 19 - stand 30 november 2021). De ondervraagden kregen onder meer een zestal wereldvraagstukken voorgelegd en moesten daarin aan de hand van een puntentoekenning (1 laag, 5 hoog) de belangrijkheid aangeven. Dit zijn de uitkomsten in volgorde van belangrijkheid:

1. Ongelijkheid
2. Klimaat
3. Migratie
4. Ondernematische samenlevingen
5. Big Tech
6. Noodzaak van een nieuwe wereldorde.

Enkele potentiële lezers van **Loving Geopolitics Young** spraken zich als volgt uit:

1. Ondernematische samenlevingen
2. Migratie
3. Klimaat

Vluchtelingen uit Hongarije waren toen heel erg welkom. Ik zie wel dat het nu voor vluchtelingen veel moeilijker is dan vroeger, vooral als je een donkere huidskleur hebt. Nu verdrinken mensen op zee, zijn er problemen aan de grens. Toen Merkel zei: *Wir schaffen das* maakte dat veel indruk op mij. Maar ik worstel ook met de grote aantallen die op Nederland en EU afkomen. Ik ben zo verbaasd dat ik zo denk.

‘Waarom maken we als EU geen regeling om vluchtelingen eerlijk te verdelen? Het echte werk is natuurlijk wat ik 20 jaar gedaan heb: ontwikkelingssamenwerking. In arme landen economische projecten stimuleren, bijvoorbeeld op klimaatgebied. Zonnevelden in Soedan. En daarbij mensen goed opleiden. Je hoeft vanuit Afrika dan je land niet meer economisch te ontvluchten.

Maar ik worstel ook met de grote aantallen vluchtelingen die op Nederland en EU afkomen Ik ben zo verbaasd dat ik zo denk

Wat kunnen je medeburgers doen om zich intensiever te bemoeien met de wereld?

‘Mijn advies: aansluiten bij een burgerberaad. Word bijvoorbeeld lid van Extinction Rebellion. Heb je een beter idee? Dan sluiten we ons bij jou aan. Ik ben voor actie maar ben wars van stropigheid. Een burgerberaad kent concrete speerpunten. Maak het niet te breed: wat is er aan de hand, wat willen we bereiken, wie doet er mee, en hoe betrekken we medeburgers bij het beraad? Waar ik me op richt is fossielvrij beleggen van pensioenfondsen en banken. Dat is mijn speerpunt. Ik heb een voorbeeldbrief gemaakt tegen het beleggen in fossiele brandstofbedrijven door pensioenfondsen. Deze brief, met de titel *Niet in mijn naam*, kunnen medewerkers opsturen naar hun eigen pensioenfonds. Een burgerberaad kent ook valkuilen. Bijvoorbeeld dat het een doekje voor het bloeden wordt. Je hoort dan: *We zijn hartstikke democratisch, we hebben immers een burgerberaad*. Een Burgerberaad moet geen advies geven maar besluitvormend zijn en bij de overheid kunnen afdwingen zodat het uitgevoerd en gehandhaafd wordt. Daar hoort ook onderzoek bij of het werkt. Bij Extinction Rebellion en voor mij is dat leidend (extinctionrebellion.nl).

Dan trekt Ferko een groen t-shirt over zijn jas aan en hangt zijn megafoon over zijn schouder om naar het klimaatalarm te gaan: het is de eerste maandag van de maand. Na het alarm vertrouwt Ferko me toe dat het gesprek hem geholpen heeft eens door te denken over waarom hij zo ambivalent is over migratie: Er moet gewoon een heel andere aanpak gerealiseerd worden: het delen van welvaart daar ter plekke.

AZC Utrecht 30 jaar: buurtbewoners en AZC-ers aan het woord

Het AZC Utrecht bestaat 30 jaar. In een special boekje van de Stichting Mijn Wijk, Jouw Wijk vertelt een twintigtal buurtbewoners uit Oog in Al en (oud-) AZC-bewoners over hun ervaringen, bijzondere gebeurtenissen en vooral over de betekenis van persoonlijke ontmoetingen tussen oude en nieuwe burens. Het boekje is aan te vragen via lovinggeopolitics@asom.org

5. Ongelijkheid

6. Big Tech.

Op de vraag welke rol de ondervraagden in hun eigen omgeving voor zichzelf persoonlijk zien in een geopolitiek die beheerst wordt door de grootmachten VS, China, Europa en Rusland, werd door ongeveer de helft ‘een bescheiden rol’ aangegeven, gevolgd door ‘een actieve rol’. Een enkeling gaf aan ‘geen rol’ te zien.

Bijna unaniem werd de volgende stelling onderschreven: ‘Ook tijdens corona heeft de Nederlandse politiek onvoldoende aandacht besteed aan ontwikkelingen in de wereld.’

In de volgende editie van **Loving Geopolitics** wordt een uitgebreid verslag van het onderzoek opgenomen

Actueel

NL Voortrekkersrol in Europa?

Hoe concreet kan het zijn

In het nieuwe coalitieakkoord *Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst 2021-2025* van VVD, D66, CDA en CU wordt een voortrekkersrol van Nederland in Europa aangekondigd. Deze rol behoort tot de ‘ambitieuze toekomstplannen’ waarover al in de eerste zin van het akkoord geschreven wordt. En inderdaad de tekst over het buitenland aan het eind van het akkoord spreekt van stimuleren, inzet tonen, initiatief nemen, bevorderen, intensief samenwerken en het terugfluiten van lidstaten indien nodig. Een andere sfeer dan we hoorden in CDA-kringen (‘potverdeeders in het zuiden van Europa’) of bij de VVD (‘de EU bureaucratie is een gruwel’). Nee er wordt nu gesproken over de noodzaak van een sterke en slagvaardige Europese Unie om al de nieuwe ambities te kunnen waarmaken.

De tekst verwijst naar de veranderende machtsverhoudingen in de wereld en naar internationale uitdagingen als klimaat en pandemiebestrijding. Belangrijke vraag is hoe geloofwaardig dit voorgenomen beleid klinkt. De intenties zijn goed maar wat wordt nu concreet aangepakt? Dan wordt het echt stil. Onder de vlag van koploper te willen zijn komt de lezer zegge en schrijve één hard punt tegen: het afschaffen

Agenda 2022 eerste halfjaar

Januari/februari HKU-SeminarLab What about the world around you van en voor studenten

- 28 januari **WereldStudentenJury**
- 3 februari **Creatief Geopolitiek Minifestival** online, deelname aan het festival op basis van uitnodiging.

Februari Dialoogsessie met master-studenten Community Development HU (verwacht)

Mei Festival *Loving Geopolitics*

'Hoe burgers in Europa hun amor mundi kunnen uiten, verbeelden en vormgeven.'
Met onder meer pandemisch wandelen en Europese sprookjes.

Jouw donatie maakt de professionalisering mogelijk van:

- vormgeving
 - eindredactie
 - onderzoeksjournalistiek
 - organisatievorm (stichting)
- lovinggeopolitics@asom.org
DANK ALVAST!

van het vetorecht bij het **p. 17**
schenden van mensenrechten. Nu nog
kan een lidstaat een maatregel daarover
tegenhouden. En misschien ook deze:
het akkoord wil het Europese Parlement
het recht geven om een commissaris tot
aftreden te dwingen.
Een akkoord dat vol staat van algemene
ambities verlangt een nieuwe minister
van Europese Zaken die het lijstje
plannen tot een goed einde weet te
brengen. En door de Tweede Kamer kan
worden weggestuurd als zijn/haar/hen
inzet onvoldoende is. De nieuwe minister
kan dan gelijk zaak maken van de
betrokkenheid van gewone burgers bij
het Europese beleid. Want hun rol heeft
nog geen enkele ambitie toebedacht
gekregen.
Het akkoord zwijgt daarover.
(GH)

SEMINARLAB WHAT ABOUT THE WORLD AROUND YOU

Op de Oudenoord-locatie van de HKU, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, zal komende februari het seminarLAB 'What About The World Around You' plaatsvinden. Tijdens dit seminar zullen een aantal docenten en studententeamleiders een groep HKU studenten aanzetten om twee weken lang met een onderzoekende houding kennis te vergaren over de geopolitiek en de rol van de kunststudent binnen deze geopolitiek. Hierbij worden vragen gesteld als: wanneer ben je maatschappelijk betrokken? En wat is jouw impact? Ook zal een Wereldstudentenjury plaatsvinden, waarin de studenten debatteren over de door de studententeamleiders opgestelde aanklacht: de student trekt zich het lot van de wereld te weinig aan. Tijdens het seminar bezoeken we een AZC en houden we een veldonderzoek in de Utrechtse multiculturele wijk Lombok. Het seminar wordt aan het eind van de twee weken afgesloten met een festival waarin de studenten al hun bevindingen op een interactieve manier zullen presenteren aan interne en externe partijen. Vanwege de huidige Corona-

maatregelen zullen onderdelen van het programma online plaatsvinden. Dit seminar is voor kunststudenten de meest interactieve manier om de maatschappelijke en politieke kant van de culturele sector te ontdekken.

Julia Sira, studentteamleider tijdens het seminar en tweedejaarsstudent Kunst en Economie

Hoe China greep kreeg op Congo's kobalt

NRC 28-11-2021

Al jaren probeert China meer macht te krijgen in de wereld. In een artikel van de NRC, geschreven door Houtekamer en Wester (28-11-2021), blijkt dat China het op Afrika speelt. Specifiek in Congo, een land rijk aan natuurlijke hulpbronnen. Of het nou olie of goud is, Congo heeft het in bulk. In het artikel lees je hoe China greep heeft gekregen op de kobalt voorraad van Congo. Dat lijkt misschien ver van je bed, totdat je weet dat kobalt essentieel is voor batterijen. Van elektrische auto's tot mobieltjes, er zit kobalt in.

Hoe zou jij dit onder de aandacht brengen in jouw clique?

Lars Wandel, studentteamleider tijdens het geopolitiek seminar en tweedejaarsstudent Kunst en Economie

Geopolitics

Loving

Foto genomen op Oudenoord (HKU-locatie van opleidingen Kunst en Economie, en Media) tijdens de eerste brainstormsessie over het seminar. De tekst van de poster bevat de latere titel van het SeminarLAB: What about the world around you. Van links naar rechts: Giep Hagoort, Chayene Feron, Jeroen Rademaker, Lars Wandel en Julia Sira

Young

HET LOT VAN DE WERELD LIGT IN IEDERS HANDEN.
- JULIA SIRA -

EEN KANS OM AARDRIJKSKUNDE EN POLITIEK TE KUNNEN COMBINEREN, LAAT IK NOOIT LIGGEN.
- LARS WANDEL -